

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

Шендригоренко М.Т.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

У статті проаналізовано економічну природу розрахунків з постачальниками та підрядниками. Обґрунтовано значення ефективної системи внутрішнього аудиту за станом розрахунково-платіжної дисципліни на підприємствах в умовах кризи неплатежів. Окреслено проблемні питання щодо організації і ведення внутрішнього аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками. Виокремлено основні завдання аудиту розрахунків за товарно-матеріальні цінності, виконанні роботи та надані послуги. Надано пропозиції з послідовності дій внутрішнього аудитора під час перевірки кредиторської заборгованості з товарних операцій. **Ключові слова:** внутрішній аудит, постачальники, підрядники, підприємство, перевірка.

Постановка проблеми. Фінансове середовище зумовлює функціонування та взаємодію з системою розрахунків, яка опосередковує фінансово-господарську діяльність. Розрахунок, маючи постійно діючий, динамічний характер, потребують певних управлінських впливів, що виробляються на основі переробки чисельних потоків різноманітної економічної інформації, провідна роль у загальній сукупності якої належить обліковій інформації.

Одним з найбільш поширених видів розрахунків якраз і є розрахунки з постачальниками та підрядниками за сировину, матеріали, товари і інші матеріальні цінності. Від своєчасності розрахунків по товарній кредиторській заборгованості залежить успіх здійснення усієї діяльності суб'єкта господарювання тому, що через незадовільний стан розрахунково-платіжної дисципліни в минулому прибуткове підприємство може стати неплатоспроможним.

Ефективно контролювати стан розрахунків з постачальниками та підрядниками можливо лише за умови функціонування дієвої системи організації бухгалтерського обліку і внутрішнього аудиту. Зокрема, результати перевірки зобов'язань дозволяють забезпечити необхідною інформацією керівництво для прийняття своєчасних і обґрунтованих управлінських рішень щодо отримання фінансової дисципліни та запобігання штрафних санкцій за її порушення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики обліку, аудиту та управління кредиторською заборгованістю присвячені роботи науковців, таких як Ф.Ф. Бутинець [1], Є.П. Гнатенко [2] Л.П. Кулаковська [3], Н.П. Михайлишин [4], М.Ф. Огійчук [5], Ю.В. Піча та інші. Однак ретельні дослідження методики обліку і аудиту складових кредиторської заборгованості свідчать, що вона не адаптована до вимог сьогодення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на значні напрацювання щодо розкриття проблемного питання визначення сутності кредиторської заборгованості, методики її обліку та аудиту, єдиної позиції серед науковців не існує. Окрім цього проблеми організації аудиторської перевірки стану розрахункової дисципліни з метою ефективного управління кредиторською заборгованістю є актуальними, оскільки потребують оперативного вирішення

питання: визначення критеріїв класифікації кредиторської заборгованості, підвищення ефективності системи підбору потенційних партнерів та оцінки їх поточної платоспроможності, розробки заходів, спрямованих на ліквідацію заборгованості тощо. Наголосимо, що особливого значення набуває на підприємстві не тільки організація внутрішньої перевірки (аудиту) здійснених господарських операцій, бухгалтерських документів і звітності, а й профілактика правопорушень, зловживань та запобігання кризи неплатежів.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення проблемних аспектів здійснення внутрішнього аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками на підприємстві й напрямів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Особливе місце в кредиторській заборгованості займають численні розрахунки з постачальниками і підрядниками.

Розрахунки з постачальниками і підрядниками – це взаємні розрахунки підприємств за товарно-матеріальні цінності, виконані роботи, надані послуги. Вони є переважними і від безперервності та планованості організації даних розрахунків вирішальною мірою залежить стан усіх розрахунків підприємства, його платоспроможність.

За економічним змістом розрахунки поділяються на дві основні групи:

- за товарними операціями, тобто всі розрахунки між підприємствами і господарськими організаціями за продану (реалізовану) продукцію, виконані роботи, послуги і придбані матеріальні цінності та послуги;

- за нетоварними операціями, до яких належать платежі до бюджету; одержання і повернення банківських кредитів, сплата страхових платежів, розрахунки за претензіями, нестачами і крадіжками та різні інші розрахунки.

Характер цих двох груп розрахунків різний, зокрема й з погляду техніки їх здійснення.

Найбільшу питому вагу в розрахунках підприємств мають розрахунки за товарними операціями – за продану (реалізовану) продукцію, виконані роботи і надані послуги, одержані матеріальні цінності та послуги.

Поняття «розрахунки» та «заборгованість» в переважній більшості містять посилення на зобов'язання: розрахунки виникають за

зобов'язаннями або зобов'язання впливають з розрахунків. Тобто, є необхідність визначити місце кожного з понять та взаємозв'язки між ними.

Відповідно до Господарського кодексу України підприємство має господарські зобов'язання, тобто «зобов'язання, що виникають між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених Кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо) або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку» [6].

У Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» надається визначення зобов'язань як категорії бухгалтерського обліку та фінансової звітності [7]:

Зобов'язання – заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди [7].

Це визначення є дуже важливим, оскільки вказує на ті характеристики зобов'язань, які впливають на визнання цієї позиції як такої. Залежно від варіювання цих характеристик заборгованість може бути визнана і відображена як зобов'язання або ні, можуть змінюватись оцінка та характеристика зобов'язань на момент здійснення бухгалтерських записів і складання фінансової звітності, та у майбутньому. З іншого боку, правила обліку зобов'язань є дуже тісно пов'язаними з іншими положеннями бухгалтерського обліку. Тому, уникнути проблем з обліком зобов'язань неможливо, не побудувавши відповідним чином інші елементи облікової системи, такі як: облік доходів та витрат, активів тощо.

За НП(С)БО 1 «зобов'язання – це заборгованість підприємства, котра виникає внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, викличе скорочення (зменшення) ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди» [8].

Відповідно до «Концептуальної основи фінансової звітності» зобов'язання (liability) – це існуючий обов'язок підприємства, що виник у наслідок минулих подій, у разі виконання якого очікується вибуття з компанії ресурсів, що втілюють у собі економічні вигоди» [9].

Отже, поняття є тотожними. Це є підтвердженням того, що національні стандарти бухгалтерського обліку створені на основі міжнародних та інформація, що міститься в них, не суперечать МСФЗ.

У будь-якому зобов'язанні розрізняються: суб'єкти, об'єкти та зміст зобов'язання.

Вважаємо, що суб'єктами зобов'язання можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи. Кожний із суб'єктів зобов'язання має права й обов'язки, юридично однакове положення і не підпорядкований іншому.

Об'єктом зобов'язання є те, на що спрямовані права й обов'язки суб'єктів. Безпосередньо, кредитор має право вимагати від боржника, а борж-

ник зобов'язаний вчинити на користь кредитора певну дію: виконати роботу, сплатити гроші.

Отже, обертами зобов'язань є дії (у договорі купівлі-продажу продавець зобов'язаний передати майно, а покупець – оплатити його).

Зміст зобов'язання становлять права, вимоги кредитора й обов'язки боржника.

В економічній літературі науковцями не виділено загального підходу до характеристики зобов'язань підприємства, хоча окремі якісні ознаки наводяться у П(С)БО 11 [10].

Згідно з П(С)БО 11 зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигід у майбутньому внаслідок його погашення [10].

Зобов'язання розглядаються як кредиторська заборгованість, якщо вони:

- мають місце в теперішньому і є наслідком минулих фактів господарського життя (придбання, товарів; нанесення збитків, за які підприємство несе відповідальність тощо);

- пов'язані з необхідністю майбутніх платежів з метою збереження господарських зв'язків підприємства або у відповідності з нормальним здійсненням господарської діяльності;

- мають визначений термін виконання (проте конкретна дата може бути невідома).

Кредиторська заборгованість визнається, якщо вона відповідає її визначенню, може бути виміряна і є релевантною, достовірною [10].

Загалом, під кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги розуміють суму зобов'язань, яку підприємство має сплатити постачальникові або підрядникові за отримані товари, надані послуги, виконані роботи.

Основною метою внутрішнього контролю (аудиту) є визначення фактичного стану заборгованості на підприємстві, виявлення та попередження тих факторів і умов, які негативно впливають на виконання прийнятих рішень і досягнення поставленої мети.

На нашу думку, внутрішній контроль (аудит) на підприємстві повинен виконувати такі завдання:

- надавати оперативну і достовірну інформацію щодо процесів, які відбуваються;

- допомагати керівнику підприємства приймати обґрунтовані рішення із загальних та спеціальних питань розвитку бізнесу та підвищення конкурентоспроможності продукції;

- надавати змогу своєчасно виявити та усунути фактори, які не сприяють ефективному веденню виробництва і досягненню поставленої мети;

- скоригувати роботу працівників бухгалтерії та структурних підрозділів на недопущення порушень і зловживань тощо.

Конкретизуємо послідовність перевірки внутрішнім аудитором розрахунків з постачальниками та підрядниками:

1. Визначення наявності і законності оформлення первинних документів з постачальниками та підрядниками.

2. Підтвердження реальності і вірності відображення заборгованості у облікових регістрах та Головній книзі.

3. Визначення правомірності боргу, причин і строків виникнення заборгованості (несплатної в строк, з простроченим терміном позовної

Перевірка своєчасності погашення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги (період, що підлягає внутрішньому аудиту)

Поста- чаль- ник	Виникнення заборгованості				Погашення заборгованості				Залишок заборгованості			
	Згідно первин- них документів		Згідно Журна- лу по рах. 63		Згідно платіж- них документів		Згідно Журна- лу по рах. 63		Згідно первин- них документів		Згідно Журна- лу по рах. 63	
	сума, грн.	дата	сума, грн.	дата	сума, грн.	дата	сума, грн.	дата	сума, грн.	дата	сума, грн.	дата

давності, спірної, суперечної, безнадійної до погашення).

4. Оцінка стану ефективності бухгалтерського контролю за розрахунками з поставачальниками та підрядниками.

5. Обґрунтування думки щодо достовірності відображення заборгованості у звітності.

Під час внутрішнього аудиту мають застосовуватися різні методи документального контролю. У практичній діяльності внутрішні аудиторі найчастіше використовують спосіб вибіркової перевірки документів і записів у облікових реєстрах. Однак вважаємо, що саме рахунки з обліку доходів і витрат, втрат, резервів доцільно перевіряти суцільним методом, оскільки зловживання переважно бувають на зазначених рахунках.

Внутрішній аудитор в процесі перевірки складає робочі документи, інформація із яких слугуватиме основою для формування думки у аудиторському висновку та звіті. Структура робочих документів у кожного внутрішнього аудитора особиста, враховуючи досвід та особливості діяльності підприємства. В якості рекомендації пропонуємо складання наступної таблиці:

На нашу думку, ретельно має перевірятися заборгованість за термінами виникнення. При цьому, суцільним методом доцільно перевіряти операції щодо заборгованості до 6-ти місяців, до 1 року, спірної заборгованості та з простроченим терміном позовної давності (понад 3 роки).

Суттєвим аспектом, що потребує уваги внутрішнього аудитора є оцінка системи контролю з боку бухгалтерії підприємства за станом розрахунків. Як відомо, «запущеність» обліку розрахунків з контрагентами та наявність заборгованості, переважно спірної, свідчить про формальність у здійсненні контрольних функцій головним бухгалтером підприємства. В зв'язку з цим, аудитор зобов'язаний надати оцінку діям чи бездіяльності працівників бухгалтерії, а також зосередити увагу на аналізі організації розрахунково-фінансової роботи, матеріалів листування з поставачальниками, ефективності претензійної роботи, ужитих заходів щодо зниження кредиторської і дебіторської заборгованості.

Список літератури:

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: [підруч. для студ. спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів] / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир: ПП Рута, 2006. – 832 с.
2. Гнатенко С. П. Аналіз співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості підприємства / С. П. Гнатенко, В. В. Волошина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/.
3. Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. Організація і методика аудиту / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча: підручник. – К.: Каравела, 2012. – 544 с.
4. Михайлишин Н. П. Сутність зобов'язань та їх класифікація: економічний та правовий аспекти [Електронний ресурс] / Н. П. Михайлишин // Економіка: реалії часу: [електрон. журн.]. – 2012. – № 2. – С. 130-135. – Режим доступу: <http://economicsopu.ua/files/archive/2012/No2/130-135.pdf>.

Аудит розрахунків з іноземними поставачальниками та підрядниками аналогічний методиці аудиту розрахунків з вітчизняними поставачальниками та підрядниками. Однак, аудитор повинен враховувати таку обставину, що при поставці від іноземного поставачальника товар проходить через митницю, що оформлюється документально. А саме, складається вантажно-митна декларація.

Аудитор обов'язково перевіряє правильність складання бухгалтерією довідки про перерахунок курсових різниць, правильність відображення у ній записів, сум відповідно до курсу валют НБУ на дату здійснення розрахунків.

При здійсненні розрахунків з поставачальниками готівкою аудитор для перевірки повноти та своєчасності сплати кредиторської заборгованості за поставлені товари, здійснені роботи, надані послуги зіставляє дані супровідних документів поставачальника, документів на оприбуткування матеріалів, актів приймання виконаних робіт з даними видаткових касових ордерів.

На завершення аудиторської перевірки внутрішній аудитор має підтвердити достовірність величини кредиторської заборгованості у фінансовій звітності. При цьому, він повинен ретельно знати процес опрацювання облікової інформації у варіації комп'ютерної програми, що використовується на підприємстві, для запобігання фактів шахрайства.

Висновки і пропозиції. Таким чином, дослідження проблемних питань аудиту розрахунків з поставачальниками та підрядниками дозволило:

- визначити, що порядок внутрішнього аудиту розрахункових операцій з поставачальниками та підрядниками не повною мірою відповідає сучасним вимогам управління і не забезпечує своєчасність одержання інформації про їх стан;
- узагальнити перелік проблемних питань, з якими стикається аудитор під час здійснення аудиторської перевірки розрахунків з контрагентами на товарно-матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги;
- сформулювати порядок проведення процедури аудиту розрахунків з поставачальниками та підрядниками, що дозволить внутрішнім аудиторам якісно підвищити рівень здійснюваної перевірки.

5. Огійчук М. Ф. Аудит: організація і методика / М. Ф. Огійчук, І. Т. Новіков, І. І. Рагуліна: навч. посібник. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Алерта, 2012. – 664 с.
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
7. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XII (зі змінами і доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 р. № 73 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
9. Концептуальна основа фінансової звітності від 01.09.2010 р. № 929_009 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» від 31.01.2000р. № 20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

Шендригоренко М.Т.

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імени Михайла Туган-Барановського

**АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ АУДИТА РАСЧЕТОВ
С ПОСТАВЩИКАМИ И ПОДРЯДЧИКАМИ****Аннотация**

В статье проанализирована экономическая природа расчетов с поставщиками и подрядчиками. Обоснована важность эффективной системы внутреннего аудита состояния расчетно-платежной дисциплины на предприятиях в условиях кризиса неплатежей. Определены проблемные вопросы организации и ведения внутреннего аудита расчетов с поставщиками и подрядчиками. Выделены основные задачи аудита расчетов за товарно-материальные ценности, выполненные работы и оказанные услуги. Даны предложения последовательности действий внутреннего аудитора при проверке кредиторской задолженности по товарным операциям.

Ключевые слова: внутренний аудит, подрядчики, поставщики, предприятие, проверка.

Shendryhorenko M.T.

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhaylo Tugan-Baranovskiy

ACTUAL PROBLEMS OF AUDIT OF TRADE ACCOUNTS PAYABLE**Summary**

The economic nature of settlements with suppliers and contractors was analysed in this article. The importance of an effective system of internal audit of the state of settlement and payment discipline at enterprises in conditions of a nonpayment crisis was substantiated. The problematic issues of organizing and maintaining internal audit of settlements with suppliers and contractors are identified. The principal duties of audit of the calculations of commodities and materials, works performed and services rendered were singled out. The proposals for the sequence of actions of the internal auditor in the verification of trade accounts payable on commodity transactions were presented.

Keywords: contractors, enterprise, internal audit, revision, suppliers.